

SZERÉNYI BÉLA
Égig érő síkság

*„Kék ibolya, ha leszakajtanálak
 Mit mondanál babám, ha elhagynálak
 Azt mondanám, verjen meg a teremtő
 Sose voltál igaz szívű szerető.”*

Tiszaalpár újfalusi részén valamikor a múlt század kilencvenes éveiben egy kicsi vályogház konyhájában üldögél a „gyűjtő” és az „adatközlő”. A Tanár Úr huszoneves legényember, Jóska bácsi nyolcvan felül van már. Felesége, Ilonka néni talán valamivel fiatalabb, de ez nehezen kideríthető, hiszen ő csak jön-megy némán, halkán szöszmötöl a konyhában; bort, szódát készít az asztalra. Tudja a rendet: férfiak dolgába nem szól, legfeljebb, ha az ura elakad valami dalszövegben. Akkor már fűjja is a sparhelt mellől.

A viaszkos vászonnal leterített konyhaasztalnál hokedlin üldögél a Tanár Úr. Mikor hellyel kínálták, Ilonka néni gyorsan letörölte az ülökét a kötényével. No, nem mintha szükség lett volna rá, mert a szegénységben is ragyogó tisztaság van ám, de mégis, az illendőség végett. Jóska bácsi a kerekaljú, esztergált támlájú nyikorgós székre kucorodik, hátát a falnak támasztja, háborúban elnyomorodott kezét az asztalon nyugtatja. Vastag, ráncos, bütykös ujjai halkán dobolnak.

Az ebédnek vége, a szárma már jó helyre került, csúszott mellé némi homoki bor is. Ilonka néni kávé tölteget a varrógép asztalán, ütött-kopott alumínium-edényből üveg poharakba. Közben pedig folytatódik a kérdezősködés a Tanár Úr részéről, mégpedig a „hivatalos” kérdések sorjájának. A Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete által összeállított kérdőív népdalgyűjtők számára: anyja neve, édesapja, testvérei és a többi. Most épp ez a következő:

Jóska bácsi gyerekkorában éltek-e itt a faluban vagy a tanyán nemzetiségek?

Mármint tótok vagy svábok, vagy hasonló.

Itten? Kérem, itt olyan szegénység vót, nem élt itt meg még a cigány sem, csak mink!... Hanem egyszer, egyezerkilencszázharmincnyócba, mikor tényleges voltam, katonaságot szolgáltam, akkor vótunk túl a Dunán. (Inkább úgy kéne írni, ahogy mondja, egybe: Túladunán.) Biciklis hadtest vótunk, azzal mentünk.

Na, ott, túl a Dunán, ott láttam svábot. Azok ott laknak.

De képzelje! Ott akkora hegyek vannak, még hetven méternél is magosabbak!!!

A gyűjtő leteszi a tollat, elmosolyodik.

Igen! Erről van szó! Pontosan emiatt kezdtem gimnazista koromban nekivágni az Alföldnek vonattal, stoppal, sokszor gyalog. A félegyházi állomáson leszállván a vonatról, azonnal abba az időtlen, népmesei világba csöppentem, amin látszólag nem talált fogást a modern kor embertelen örülete. Az itt élő népek csöndes, kevés szavú derűvel éltek túl tatárt, törököt, orosz, egyebet. Makacs hittel, kitartással generációról generációra rakosgatták azt a kis tanyát; fogták felesbe-harmadába azt a kis földecskét, gyepet.

Micsoda szerencsés ember vagyok, hogy még a rendszerváltozás körüli időkben is találkozhattam ezekkel a tiszta tekintetű öregekkel, akiket nem zavart még meg a rádió, a tévé virtuális világa, (mobil meg internet hol volt még akkor?); így aztán töretlenül dívott még az az évezredes mesélő hagyomány, amely a leghétköznapibb eseményből is mítikus világot varázsol. Egy rövid kis katonatörténet mögül is előkandikált az Óperencia meg az üveghegyek, amelyek nyilván még hetven méternél is magosabbak, ami majdnem lehetetlen, hiszen még a csongorádi öregtemplom tornya sincs akkora!

Aki egyszer veszi a fáradságot, és körülnéz a Dél-Alföldön, szánjon rá időt bőven, hiszen a Bálint Sándor által szegedi nagytájnak nevezett terület Kecskemét, Újvidék, Arad fogja közre. És ha olyan szerencsés az utazó, hogy a jó tanyasi emberek bizalmukba fogadják, akkor ugyancsak legyen türelemmel, mert kevésbeszédű népek laknak erre felé.

Ezen a vidéken nem teremnek gazdag szóvirágok. Ugyan mit is kéne itt annyit beszélni? Hiszen szó szerint el lehet látni a világ végéig! A föld peremét nem takarják el holmi hegyormok, de még dombok sem. Éjjelente pedig a csillagoktól szikrázó mennybolt félgömbje szinte rászakad az emberre.

Ebben a végtelen térben és időben tényleg nincs helye a szónak. De annál inkább az éneknek!

Ezek a hatalmas távolságok tükröződnek sok szótagú, nagyívű dallamaikban. Kupolás énekeik az eget érik.

Tudom jól, sokan fanyalognak, hogy az Alföld népdalai között túlnyomó részt újstílusúakat találunk. De vajon ennek a népzeneelméleti szakkifejezésnek van-e értelme, létjogosultsága akkor, amikor egy tájegység dalait akarjuk megismerni? Szerencsére nincs. Pláne mostanában, amikor egy-egy táncházban a megszólaló dallamok jó része rontott változat, műdal, kávéházi cigányzene, ami igencsak távol áll a bartóki „parasztdal” fogalmától.

A másik kifogás, amit hangoztatni szoktak a Dél-Alföld dalaival kapcsolatban, hogy kevés bennük a díszítés. Erre fényesen rácsófolnak a legrégebbi, még Vikár Béla által készített fonográf felvételek, illetve a hangszeres zene ornamensekben gazdag előadásmódja.

Bár, szerintem mindezek egyáltalán nem fontosak. Sokkal lényegesebb az a ragaszkodás, amit minden alkalommal megtapasztaltam alföldi mestereim, barátaim között. Talán öntudatlanul, de kitartóan őrzik hagyományait, szokásaikat. Valószínűleg az

Alföld népét ez a mentalitás mentette meg a teljes kipusztulástól.

Egy alkalommal szoboravatón zenéltem Tisza-alpáron. Ott, a színpadon két műsorszám között azt találtam mondani, hogy igazán nagyon szeretek koncerteket adni, de attól sokkal jobb kedvem lenne, ha újra felelevenedne az ötven-hatvan éve kiveszett hagyomány, és valaki meghívna kukoricafosztást muzsikálni.

Ősszel, Mihály nap körül csengett a telefonom: – Béluskám! Megérett a kukorica!

Engiéknél ablak alatt

Tápé; ea: ismeretlen; gy: Péczely; PDF/49;
hanganyag nincs; forrás: TTN

*Engiéknél ablak alatt, sej-haj, diófa,
Szagos annak a levele, két ág van rajta.*

*Egyik ágon Farkas Imre, jaj de furulyál,
Másik ágon Engi Julcsa, jaj de sírdogál.*

*Ne sírj, Julcsa, ne sírj, lesz még sej-haj szeretőd,
Leszolgálom azt a sej-haj három esztendő.*

Nincs Szentesen olyan asszony

Szentes; OLÁHOS; ea: Szenyéri Dániel;
gy: Sárosi Bálint, 1967.10.21.; jelzet: 6566n1
Kiadva: MHN (Magyar Hangszeres Népzene) RMN

*Nincs Szentesen olyan asszony,
Mint Csóriné komámasszony,
Így tedd rá, most tedd rá,
Tepsibe süti a lepényt,
Avval kínálja a legényt,
Így tedd rá, most tedd rá.*

*A lepényem megettétek,
Sári lányom elvegyétek,
Így tedd rá, most tedd rá,
Piros lett a lepény alja,
Édes lesz a Sári csókja,
Így tedd rá, most tedd rá.*

Adjon Isten jó éjszakát

Kecel; ea: Szebelédi Pálné Gubics Veron
gy: Szomjas-Schiffert György; jelzet: 5395i; kiadva: MNA 4. , RMN

*Adjon Isten jó éjszakát,
Küldje hozzánk szent angyalát,
Terjessze ránk szent áldását,
Bátorítsa szívünk álmát!*

*Mennyi csillag van az égen,
Mennyi fűszál van a földön,
Jézus annyiszor áldassék,
Szűz Mária tiszteltessék!*

*Tiszták legyünk a vétektől,
Mentek minden veszélyektől,
Reggel megújult erővel,
Szent nevedben kelhessünk fel.*